

Oponentský posudek disertační práce

Program: Historická sociologie, Fakulta humanitních studií UK

Student: Mgr. Vratislav Kozák

Název práce: *Akcentace sociální otázky u T. G. Masaryka v rámci druhé poloviny 19. století*

Oponent: doc. PhDr. Helena Kubátová, Ph.D.

Pracoviště: Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie FF UP v Olomouci

Cíl práce a metodologie

Cílem práce je „ukázat jakýsi ideový most, který má snahu velkou část ... různých Masaryků přivést dohromady a propojit je do osoby, která svým snažením musí nutně být blízká nejednomu čtenáři.“ Výchozí hypotézou je: „sociální otázka a její princip rovnosti je ústředním motivem osoby Tomáše Garrigue Masaryka v 19. století“. Metodou je „Masarykův model řešení sociální problematiky doby, který je založen na pojetí rovnosti v několika spolu souvisejících, ale přesto dostatečně nezávislých oblastech, kterými jsou náboženství, politika, nacionalismus, společnost a vzdělání. Umístění těchto jednotlivých aspektů v rámci modelu ověřuji analýzou Masarykových myšlenek, textů a dalších badatelů, kteří se Masarykovi věnovali“ (abstrakt s. 5).

Tři námitky k obsahu práce

Model

Model, kterému se autor věnuje v kapitole 1.2, je metodologickým předpokladem, který má být ověřován analýzou Masarykových textů. Z kapitoly není zřejmé, odkud autor při tvorbě svého modelu (hypotézy) čerpá informace (v kap. 1.2 a 1.3 nejsou žádné odkazy na literaturu). Není zřejmé, proč nejprve předpokládal, že model bude hierarchický, přičemž na vrcholu bude pojem rovnost, když nejsou zřejmá stanovená kritéria hierarchizace. Nakonec dospěl k závěru, že jednotlivé oblasti modelu nebudou tvořit pyramidu, ale kruh, což ovšem není dostatečně argumentačně podloženo, neboť autor nepracuje s jasně definovanými kritérii hodnocení/analýzy oblastí. Pojem rovnost umístil doprostřed kruhu, neboť soudí, že rovnost je základem sociální otázky. Není však zřejmé, odkud tento předpoklad odvodil.

Nedomnívám se, že se jedná o model. Moji námitku by autor snadno vyvrátil, pokud by vysvětlil, co rozumí „modelem“. Měl to být nástroj pro analýzu Masarykových textů, myšlenek atd.? V tom případě by měl nějak organizovat data, tedy vybrat je a popsat je a současně by měl nově popsat a analyzovat vztahy mezi prvky (oblastmi) modelu. Není však zřejmé, jak autor stanovil jednotlivé oblasti modelu, ani to, jak stanovil vztahy mezi oblastmi. Na s. 22 je model zakreslen ve schématu, není však jasné, co znamenají ty šipky ani to, proč šipky, které všechny směřují k otázce sociální ve středu, jsou jen jednostranné. Domnívá se snad autor, že rovnost, kterou autor považuje za klíčový pojem, nemá žádný vliv na další oblasti modelu?

Autor dále píše, že Masarykova díla a další zdroje analyzuje, kritéria analýzy však nejsou explicitně vyjádřena.

Svou námitku týkající se tvorby modelu a práce s ním, považuji za zásadní. Neměla bych nic proti tomu, pokud by autor stanovil jako hypotézu model, který by však jasně a jednoznačně popsal a poté ho používal jako organizační a heuristický nástroj, který by po provedené analýze textů na základě jasně stanovených kritérií nepochybně doznal změn (pod vlivem empirie). Tak tomu však není, v závěru autor jen opakuje to, co již napsal na předchozích stránkách. V závěru píše, že „analýza

pramenů i zvolené sekundární literatury prokázala komplexnost ... modelu Masarykova uvažování o řešení sociální problematiky. Každý aspekt modelu si obhájil svou pozici v rámci zmíněného modelu.“ (s. 239). Stylem práce, který autor zvolil (velká obecnost modelu, absence popisu oblastí a vazeb mezi nimi, absence kritérií analýzy apod.), podle mého soudu musel model „obhájit“, protože data organizoval právě podle něj.

Za jednu z důležitých funkcí oponentského posudku disertační práce považuji to, že by mohl být přínosný pro další vědeckou práci autora. Z tohoto důvodu zde zmiňuji, že existuje ještě druhá možnost, jak pracovat s modelem. Ta spočívá v tom, že model by byl nikoliv teoretickým předpokladem, ale výsledkem autorovy analýzy spočívající v hledání klíčových kódů a kategorií v textech. Tak by autor pravděpodobně mohl dospět k originálnímu výsledku, k objevu nových prvků, k novému popisu oblastí i k novému popisu vztahů mezi oblastmi.

Výběr textů k „analýze“

Druhá zásadní námitka se týká výběru textů o Masarykovi. Ten je dle mého názoru naprosto klíčový. Jednak měla být opět zvolena kritéria jejich výběru, protože jinak se nabízí otázka, zda autor nehledal právě ty texty, které potvrzovaly funkčnost apriori stanoveného modelu. Za druhé je zřejmé, že jednotliví vybraní autoři mají různé ideologické předpoklady, motivace, politické postoje, jejich texty pocházejí z různých historických období apod. Proto měl autor k Masarykovým „vykladačům“ zaujmout kritickou reflexi. Např. Vaňkova monografie o TGM z roku 1992 je Zdeňkem Nešporem hodnocena negativně s tím, že nemá žádnou vědeckou hodnotu. S tímto hodnocením se měl autor kriticky vyrovnat.

Nekriticky přejímá výklady druhých, přímo z Masarykových děl pořizuje výpisky bez kritické reflexe a diskuse. A pokud už se něco vyskytne, není to argumentačně podloženo, např. „Důležitost a vliv Satory na Masaryka bývá mnohdy podceňována“ (s. 44). Kdo podceňuje tento vliv se ovšem nedozvíme.

Práce se zdroji

Třetí zásadní námitka se týká toho, jak autor odkazuje na zdroje. Autor téměř vůbec neodlišuje svoje myšlenky od myšlenek citovaných autorů. Typický příklad je na stranách 27–28 (pasáž o ztracené/zapomenuté desáté části díla Teorie a praxe), kde autor píše, že viníkem je asi Jan Herben atd., celá pasáž je zřejmě z Dokulila. Celé dlouhé odstavce a stránky jsou často pouze výpisky z jednoho díla, např. strany 74–76 (možná až na stranu 79, velmi těžce se v textu orientuje). A není jasné, odkud pocházejí následující stránky, ani to, jak se na s. 81 najednou objevil odkaz na Masaryka 2001. K čemu se vztahuje ibid. na s. 83? V této části je typicky vidět, že je téměř nemožné zjistit, které myšlenky jsou autorovy a které patří Masarykovi. Tento problém se vyskytuje v celé práci a je závažný.

Jen na okraj chci poznamenat, že mnohé poznámky pod čarou podle mého soudu do disertační práce nepatří, jako typický příklad uvádím poznámky 59 až 61 (o Comtovi, Spencerovi a Marxovi); jsou nejen zbytečné, ale také nepřesné. Poznámka 87 o Benešovi mě pobavila. U poznámek pod čarou téměř všude chybějí zdroje.

Závěr

Práce má přes 240 stran. Je přeplněna spoustou detailů. Jistě by jí prospělo zkrácení, tím by se dosáhlo žádoucí sevřenosti. Pokud by měl autor dobře vypracován teoretický rámeček, nemusel by se

utápět v detailech, teorie by ho vedla k výběru informací. Např. k čemu slouží informace o možném Masarykově nemanželském původu (viz s. 55)?

Výše v posudku jsem popsala hlavní nedostatky práce, takže je zde v závěru už jen stručně shrnu: v práci absentuje dobře argumentačně podložená hypotéza a teoretické rámování. Autor se často uchyluje jen k chronologickému řazení děl a výpisků z nich, zcela chybí kritická diskuse. Není zřejmé, v čem předložená práce obohacuje naše vědění o TGM vzhledem k současnosti. V práci postrádám samostatný přístup studenta a originalitu, což je jeden z hlavních požadavků kladených na disertační práci.

Práci proto nedoporučuji k obhajobě.

V Olomouci dne 14. 6. 2023